

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

נא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בא

- א למען תזכור - זכירת יציאת מצרים להזכיר ולהשריש האמונה בהשגחה פרטית..... א
- ב בסדך בטחתי יגל לבי בישועתך - הבטחון הוא ה'שמירה' המעולה ביותר..... ב
- ג אין ייאוש בעולם - לעולם לא יתיימש מעצמו ומגאולתו..... ג
- ד אור זרוע לצדיק - מעלת השומר על קדושתו, וגודר גדר לעמוד בפרץ..... ד
- ה הנאהבים והנעימים - הזהירות בבין אדם לחברו בסור מרע ועשה טוב..... ה

פרשת בא

למען תזכור – זכירת יציאת מצרים להזכיר ולהשריש האמונה בהשגחה פרטית
 שכל מהות 'גלות מצרים' הוא חוסר האמונה בהשגחה פרטית ח"ו, וכמו שאמר פרעה הרשע שורש הקליפה 'מי ה' אשר אשמע בקולו' (ה ב), ולתכלית זו הפלה הקב"ה באותות ובמופתים נוראים בכל עשרת המכות שכל תכליתם היא 'זכר ליציאת מצרים'. ומצינו בספה"ק

א. שמעתי מידיד נאמן איש צדיק וחסיד שאמו שבקה חל"ח לפני כשבוע והיא בת צ"ב שנים, וכה היה מעשה הצלתה מ'המלחמה', בהיותה כבת שש החלה אמה לחוש את ריח המלחמה בעיירתם קעלן שבדייטשלאנד (והיה זה כמה שנים קודם תחילת המלחמה, אך שונאי ישראל הרימו ראשם והצרו מאוד לבני"י שהתגוררו בדייטשלאנד), מיד ברחו והבריחה עמה יחד את שתי בנותיה (המנוחה ועוד אחת) לצרפת, אלא ששם נתפסו והניחו אותן בגטו - מחנה מיוחד סגור על מסגר ובריח יחד עם מאות ואלפים מבני ישראל (רק האנשים יצאו לעבודה בכל יום, ואילו הנשים נשארו שם תמיד). באחד הימים תוך כדי משחק עם בנות גילה שברה הילדה את רגלה וגברו ייסוריה, מיד מיהרה האם יחד עם שתי בנותיה לצאת משערי המחנה אל 'בית החולים' בכדי לטפל בשבר אשר נשבר, אלא ששומר הפתח לא רצה לתת לאחותה לעבור את השער, בטענה שאכן הילדה 'צריכה לאמה' אבל לא לאחותה, מה עשתה האם, החלה להסביר לשומר ברמיזת ידים וקריצת עיניים, שהיא איננה מבינה את שפת המקום, רק בתה השניה - אחות המנוחה, היא מכרת ושולטת בשפת המקום, אחר תחנונים נעתר השומר ושחרר אותה ללכת עם שתי הבנות לבית החולים, וכאן אירע נס הצלתן, כי למחרת היום בעוד שלושתן שוהות בבית החולים, פשטו הרשעים וגרשו את כל היהודים השוהים במחנה לאושוויץ ה"י ועלתה נשמתם בסערה השמימה הי"ד, ובשובם למחנה מצאו תושבי המחנה רק שלושתן נשארו בחיים, ונמצא, שבזכות רגל שבורה זאת ניצולו, ובזכות אותה רגל זכתה היא ואחותה להקים משפחה עניפה עם מאות נכדים.

אחר עלותם לארץ הקודש, כאשר רבים הגישו בקשות לקבלת פיצויים מהרשעים ימ"ש, היה בידה להגיש בקשה להוסיף תשלומי פיצויים על התשלומים הרגילים - מלבד היותה 'אסירה' גם על שבירת הרגל כי רגלה זו נשארה ב'שברונה' עד יום פטירתה מן העולם, אבל היא אמרה אז בעוז ותעצמות, 'רגל' זו, לא אתננה לא לרשעים ולא בעד כסף, רגל זו שלי היא...

וללמדך, כי מתחילה היה נראה המצב קשה מנשוא, והיו יכולות לחשוב, לא די שמפני חטאנו גלינו מביתנו ומולדתנו, גם כלואים אנו במחנה... חיים מלחם צר ומים לחץ, פחודים מכל צרות ממחרפנו ומלוחצנו, הננו חוששים חשש אמת על חיינו, והנה נוסף על זה 'שבר על שבר' - שבירת הרגל באופן קשה כל כך... וקוב"ה אומר, בזה הנני מכין הצלתך - דמך ודם זרעיותייך, דם אמך ואחותך וכל יוצאי חלציה, מה לך כי תליני, אדרבה מכאן תצמח ישועתך וישועת כל הדורות העתידיים לצאת ממך וממנה.

כענין הזה מצינו בדברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פ' החדש תרל"א), דהנה איתא בגמרא (שבת קמז:): רבי אלעזר בן ערך איקלע להתם אימשיך בתרייהו איעקר תלמודיה כי הדר אתא קם למיקרי בספרא בעא למיקרא החדש הזה לכם אמר החרש היה לבם בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודו. וז"ל, כי כל התחדשות כשיש הסתר מקודם, וע"י שמקודם חרש היה לבם נעשה אח"כ החודש הזה לכם, שהרי לכך ירדו למצרים שיבואו לאור הגאולה שבא לאחר הגלות שהוא ההתחדשות, ע"כ. כלומר שכל הקושי וההסתרה אינם אלא הכנה לגאולה וישועה.

עוד סיפר, שהמנוחה הייתה משננת כל ימיה, עברתי את מאורעות המלחמה הנוראה באופן קל וללא כל דאגה, ואם תשאלו כיצד, כי הייתי ילדה קטנה בת שש, צמודה לאמי בכל תחנוני הבריחה, ובכל עת סמכתי על אמי, בידיעה שאני עמה והיא עמי, היא דואגת ומסדרת הכל, ומה לי לחשוש ולפחד. וללמדנו, המהלך בעולם הזה, עם הרגשה כזאת, אב לי בשמים ובארץ, הכל בידו והוא כל יכול, אז אפילו אם יעברו עליו מאורעות וכו', לא ידאג ולא יחשוש, בידיעה אני עם אבי ואבי עמי, הוא מסדר וממלא כל הצטרכויותיי בכל עת ושעה, מה לי לחשוש ולפחד.

וכך ביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר תשל"ג כב) בדרך משל לאדם הנוסע בדרך ארוכה, ועל אם הדרך שואלים אותו מפעם לפעם 'איה מע"כ שוהה בזו העת' הרי הוא עונה במקום פלוני אני עומד, לאחמ"כ יענה

באר הפרשה - פרשת בא

וכנגד זה מצווים אנו לזכור יציאת מצרים לדורות עולם - 'למען נדע כי אני ה' בקרב הארץ'. וכדבריו הנודעים של הרמב"ן (בסוף הפרשה) וז"ל. ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ... ואמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ - להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו... א"כ האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה... ומן הנסים הגדולים

המפורסמים (כציאת מצרים וקריעת ים סוף בהם שידד הקב"ה מערכות שמים וארץ) אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם'.

ויאמר במקום פלוני... עתה הנני לצד עיר פלונית, ועתה אני בפרשת דרכים זאת וזאת. משא"כ אם ישאלו על ה'תינוק' הצריך לאמו ויושב בחיקה - יענו בכל עת ה'תינוק נמצא כעת בחיק אמו' - היכן שרק תעמוד מרכבתם. כיו"ב לגבי המאמין בה' ושם כל מבטחו ומשענתו בה' הרי הוא כמי שנמצא תמיד בחיק אביו שבשמים. וכבר הביא בדברי אליהו' (תהלים קלא ב), שאלו לרבינו הגר"א - איך יהיה הבטחון בה'. ואמר, כבר פירש לנו דהמע"ה 'אם לא שיויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי', פירוש, כמו שהתינוק אינו דואג 'מה יאכל' בידעו שבכל עת תאכילנו אמו כדי שבעו, וכן בכל ענייניו סמוך לבו ובטוח שאמו תמלא כל מחסורו. אף לדידן, עלינו להסיר כל דאגה וחשש מלבנו שלא לדאוג כלל דאגת המחר, רק לסמוך לגמרי על אבינו שבשמים, שיחיש לנו את כל הצטרכויותינו.

עוד רמזו (נפש שמשון להגרש"ד פינקוס זצ"ל, תהלים שם) בפסוק זה, כי מטבע העולם, שבעוד התינוק קטן תמהר אמו לקראתו על כל בכי שיבכה לראות מה אירע עמו ומה צרכיו בזה הרגע, משגדל התינוק מעט, אין אמו בהולה לקראתו אלא כשהוא נחבט ומקבל 'מכה' על בשרו. כעבור שנה ושנתיים אין אמו ניגשת אליו אלא כשהוא נופל ונחבט קשה יותר... סיבת הדבר הוא, כי ככל שהתינוק קטן יותר, יותר הוא תלוי ברחמי וחסדי אמו כי אין בידו לעזור ולהועיל לעצמו מבלי עזרת האם, וככל שיגדל התינוק ויתרבה כוחו לסייע לעצמו כך גם תרגיש האם פחות 'אחריות' עליו... כיו"ב בדרך משל, הסומך על ה' מתוך הכרה כי 'חסר ישע' הוא בכוחות עצמו, ואינו תולה את תקוותו אלא בבורא העולם לבדו, יחיש הקב"ה לישועתו בעגלא ובזמן קריב על צד היותר טוב.

ב. ועיקר הכוונה העליונה היה להשריש בבני ישראל תוקף האמונה הטהורה והשלימה, וכמו שהביא הרה"ק ה'דגל מחנה אפרים' זי"ע (וארא ד"ה וגם) מה שהקשה זקנו מרנא הבעש"ט הק' זי"ע כי לכאורה תמוה מאוד שישדד הקב"ה מערכות הטבע ביד חזקה ובזרוע נטויה עבור המצריים שידעו כי אני ה', ומבאר ה'דגל מחנה אפרים' וז"ל, 'שבאמת קאי על ישראל, אותם שהם בבחי' מצרים, שעושים מעשה מצרים' (עיי"ש שמאריך בזה), והיינו שרצה הקב"ה שכל בני ישראל אפילו הרחוקים ביותר אף הם ישכילו לזכור 'כי אני ה'', הוא אדון הכל והוא מנהיג את כל. ויש לומר עפ"ז גם כל חד בדיליה - כשנפל ממדרגתו (בבחי' מצרים), גם בעת נפילתך זכור שאני ה' - גם אז 'כי אתך אני'.

ג. ידוע שהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע היה מזהיר את חסידיו שבכל יום ויום ילמדו את דברי הרמב"ן הללו. ואכן, אין די בזכירת יציאת מצרים אחת בשנה - בחג הפסח, אלא נצטוונו 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך' (דברים טז ג), ובטעם הדבר, כי כן הוא בכל ענייני רפואה, יש רפואות שמספיק לקחתם אחת לתקופה ארוכה, ויש שנצרך לו מידי יום ביומו, כי ה'חיזוק' לגוף האדם ב'וייטאמין' (ויטמין) וכדו' די בפעם אחת לכמה ימים - כל חד וחד לפי עניינו, לאידך, ה'לחם' נצרך לאדם מדי יום ביומו, ולענייננו, מועדי השנה הם כדוגמת 'וייטאמינים' שהשפעתם מיום המועד אל כל השנה, מיום הקדוש שואב האדם טהרה לנפשו לכל השנה, וכן ימי חג הסוכות או חג הפסח השפעתם נמשכת עד אחרית שנה, אך מצוות 'זכירת יציאת מצרים' על האדם לקיים בתמידיות, כי ה'אמונה' היא לחם חוקו של כל יהודי באשר הוא, ומבלעדיה חיינו אינם חיים.

ועל כך נאמר (חבקוק ב ד) 'וצדיק באמונתו יחיה', שלא כתיב 'באמונתו יאכל', כי במידי ד'אכילה' מספיק לאדם שיאכל כמה פעמים משך היום, אבל ב'אוויר לנשימה' אוי לו לאדם שיפסיק נשימתו אף לכמה רגעים כי מיד ישיב נשמתו ליוצרו, ומטעם זה השוו את ה'אמונה' לחיי האדם כלומר לעצם החיים ונשימת האויר שאדם נצרך לכך בכל עת ובכל רגע, ואוי לו למי שמאבד מסברו בבוראו אפילו לרגע אחד.

היתה מה שהאמינו במקריות, שפרעה היה המושל, והיה מכחיש שהעולם מתנהג על פי השגחתו יתברך - הכל במשפט וצדק, והיה אומר שהעולם (ה') כמנהגו נוהג על פי דרך הטבע, ולהיות שישראל היו נתונים אז תחת ממשלתו כמעט שנשקעו בזה וכו'.

ובאמת עדיין לא נטהרנו מכתם זה ככל הצורך, ועדיין מרקד בינינו היצר הרע, שמכניס הרהורים אלו בלבנו להאמין על דרך העברה במקריות. ובכרי לצאת ממבוכה זאת אנו מחויבים להזכיר את 'ציאת מצרים' בכל יום, ולהאמין באמונה שלימה שהכל מאתו

ד. נודע ביאורו של הגרי"ז מבריסק זצוק"ל בהאמור בפרשתו כשהזהיר משה על מכת בכורות, 'ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (יא ד), וברש"י, אמר משה 'כחצות הלילה' ולא 'בחצות הלילה' - שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו, משה בדאי הוא. והדברים מבהילים, כי עומדים הם ב'מכת בכורות' שם נאמר (שם ו) 'והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, אשר כמוהו לא נהייתה וכמוהו לא תוסיף', וראו הכל את יד ה' המכה בהם בכל תשעת המכות שקדמו, ודבר אחד מדברו לא חזר ריקם עד עתה, ואעפ"כ חשש משה רבינו שמא ידקדקו ב'שעה' ויאמרו אין זה מכוחו של מקום חלילה, כי הדבר לא היה מדויק ברגעים כפי מורה השעות שבידם...

ללמדנו על כוחו של היצר הרע לטשטש האמונה בתירוצים שונים ומשונים... עד שמי שאינו מאמין לא יראה אף את הנגלה לנגד עיניו, בעוד שזה האוחז בפלך האמונה רואה את יד הבורא אף בנסתר מעיניו.

ה. וכבר אמרו למי שהיה מדקדק וחושש שמא אין התפילין של ראש מונחים במקומם הנכון 'בין עיניך' ממש, והיה מסדרם ומזיזם לכאן ולשם, ולאחמ"כ היה שואל את ארבעת שכיניו האם התפילין מכוונים בדיוק ממש - אכן כיוונת היטב את התפילין לראש, עתה תכוון את ה'ראש' לתפילין... שהרי כל מהותם הוא שיש בהם יחודו ואחדותו ית"ש בעולם, ושנזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים, והכנס לראשך ולליבך את הדברים האלה... ואין די שיהיו מונחים על הראש אלא בתוך הראש...

הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע נשא משלו לעשיר אחד שהיה לו ארמון מלא בכל טוב, חיכו ממתקים וכולו מחמדים, כמו כן היה לו ציפור חכמה ביותר שהיתה מזמרת בנעימה וזמרה, והעשיר היה שומר עליה מכל משמר, והיה משתעשע עמה בכל יום. לימים הוצרך אותו גביר לצאת למסע ארוך ברחבי תבל לצורך עסקיו, והעמיד את אחד ממשרתיו לעמוד על המשמר על שלמות הבית וכל חפציו, העשיר העלה על גבי הכתב את כל הנצרך לשמירת חפצי וענייני הבית - למען ידע ויזכור המשרת את המעשה אשר יעשה מדי יום ביומו, ואחרון חביב כתב לו את כל עניני ציפורו יקירתו - היאך סדר מאכלה וכו', ולחיזוק הדבר צוה עליו שיקרא את ה'פיתקא' דבר יום ביומו למען לא ישכח ח"ו את כל אשר מוטל עליו. כשחזר העשיר ממסעו חשכו עיניו בראותו את הבית כולו כמהפכת סדום ועמורה, וביותר גבר צערו על הציפור שמתה - 'חבל על דאבדין ולא משתכחין', ויקרא האדון למשרתו ויגער בו על שהזניח את הבית, ובפרט על מה שלא האכיל את הציפור החיה עד שמתה ברעב. נענה המשרת לאמר לא עלי תלונותיכם כי 'עשיתי ככל אשר ציוויתני', ובכל בוקרו של יום תיכף לאחר אמירת 'מודה אני' טרם אפנה לאיזה דבר אחר קראתי בעיון רב בהבעת התיבות בדקדוק רב את כל הנכתב בהאי פיתקא...

ובל נדמה לאותו משרת כסיל, לקרוא בכל יום מפסוקי התורה בזכירת יציאת מצרים, ולחשוב שבכך יצאנו ידי חובה... אלא העיקר הוא שיהיה 'שימה כנגד הלב', לעורר את הלב לאמונתו השלימה.

והלא כה הם דבריו כאשר של הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (פרשת וארא) על הפסוק (וארא ו יב) 'הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה', ידוע (ילקוט השע תקי"ט) הגאולה תלוי באמונה, בזכות אמונה נאלו ובזכות אמונה עתידיים ליגאל, זהו שאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי להאמין ואיך ישמעני פרעה, כלומר אם אין אמונה איך תהיה הגאולה שישמעני פרעה לשלחם, ופירש"י זה אחד מקל וחומר שבתורה, פי' אמונה הוא 'קל וחומר', שנראה כדבר קל שעם מי שמדברים שגור בפיו 'אמונה', אין לך אדם שבעולם שיאמר אין לו אמונה ח"ו, ובאמת הוא חומרא שבחומרות, כי אם באמת הוא מאמין למה הוא דואג, צריך להיות שמח באמונה ובטחון שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

ואכן, בכתבי הקודש (שער הפסוקים פר' וישב ד"ה להיות, ובשאר ספה"ק) נתבאר שלא סגי ב'דיעה' בעלמא באמונת ה', כי 'פרעה' אותיות 'הערף', כלומר, שמקום אחיזתו הוא בעורף, וכל טומאתו להקים 'חציצה ומחיצה' בין המוח ללב (ב'עורף'). שידיעת האמונה הברורה בבורא ובהנהגתו, לא תכנס לתוככי לבו, ולא תתערב האמונה בתמצית דמו. וזוהי 'יציאת מצרים' - שנצא מקליפת 'הערף' זו לחרות עולם, וכל ידיעתנו באמונה תכנס היטב ללבנו להיות כל הנהגתנו על פי אמונת אומן.

באר הפרשה - פרשת בא

פעם שאל אחד הרופאים את הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע, ילמדנו רבינו - מה הם עיסוקיו של הרבי, ענהו ה'דברי חיים' הנני מתעסק בבניית 'גשר', ומשתמה הרופא לפשר דבריו, ביאר לו הרה"ק שהוא בונה גשר ממוחו אל ליבו (מעל העורף) - לחבר את כל הידיעות אשר במוחו אל תוככי לבו, שאף הוא יהא משועבד לעבודתו ית"ש. דוגמא לדבר הוא מהמתחולל בשנה האחרונה, מעת פרוץ הנגף, אשר כל מי שיש לו מח בקדקדו יודה על האמת ויאמר כי מאת ה' היתה זאת, ורק הכסילים יתלו בדרך המקרה ויאמרו זה נדבק כי לא הקפיד כל צרכו על ה'הוראות', וזה נלקח לבית עולמו כי כבר הגיע יומו בהיותו זקן ושבע ימים, וכאשר תקצר בינתם (המועטת...) להסביר מה אירע ל'פלוני' אזי יצטדקו לומר כי מחלה משונה זו ואין בה כללים מסודרים... ופשיטא כי הקב"ה מדבר אלינו מתוך הסערה בקול ה' בכח לפשפש במעשינו ולשוב אליו, אמנם במה אנו עסוקים... ואין זאת אלא לגודל כוחו של היצר המטיל 'מסיכה' (מאסק) בין המח ללב, שאף אם יודעים אנו מה עלינו לעשות, אך הלב אטום ואינו מרגיש בחובת ההתעוררות, ושומה עלינו לגרש אותו שמץ 'פרעה' הסוכן בלבנו, ולצאת כליל מ'מצרים', עד שנזכה להטות לבנו אליו, ולעבדו בלבב שלם.

כיוצא בדבר ייאמר גם לגבי יראת שמים, שעיקר העבודה הוא להשרישה ולהחדירה בתוך הלב. וכאותו מעשה, שפעם התארח הרה"ק מקאברין זי"ע אצל חסידו הרה"ח רבי איטשע עפרון ז"ל שהיה חותנו של בעל ה'בית הלוי', ורצה רבי איטשע מאוד להפגיש בין חתנו לרבו, על כן הניח את אמתחתו של הרה"ק בתוך חדר לימודו של הבית הלוי, וכשרצה הרה"ק מקאברין לצאת לדרך נאלץ להיכנס אל אותו חדר, וראה את הבית הלוי כשהוא שוקד על תלמודו, ושאלו במה הינו עוסק, והשיב בלימוד שו"ע או"ח, חזר הרבי ושאל האם למדתם גם את הסעיף הראשון, נענה הבית הלוי שאכן למד אותו, אך לא זכה להבין מה שכתב שם הרמ"א בזה"ל, שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים וכו', כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג כד) 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה ופחד ה' יתברך ובשתו ממנו תמיד, עכ"ל, ונתקשה בדבר, שהרי כבר התבונן בדבר ולא זכה שמיד יגיע אליו היראה... החזיר לו הרה"ק, אכן לא כתיב כשיחשוב האדם, אלא כשישים האדם אל לבו... ואם אכן ישימם ללבו אזי מיד תגיע אליו היראה...

וכך ביאר הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (נועם אלימלך ד"ה ויאמר) בלשון הכתוב בריש פרשתן 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו', וידוע מה שהקשו בזה"ק על אומרו בא אל פרעה ולא לך אל פרעה, גם קשה מהו הנתינת טעם לדבריו 'כי אני הכבדתי את לבו', ואדרבה זו סיבה שלא לילך אל פרעה. ומבאר, כי הרשע אף כשהוא רואה נפלאות ה' או כשהצדיק מדבר אליו דברי מוסר אינו מתעורר אלא לפי שעה, ואינו מתקיים בקרבו לזמן רב אלא הוא ככלב שב אל קיאו, על כן אמר הקב"ה בא אל פרעה - 'בקביעות יום אחר יום', והיינו טעמא כי אני הכבדתי את לבו, וממילא אין די בהתעוררות יום אחד... אלא צריך לעוררו באופן תדיר, ומשום כך לא נאמר לך אל פרעה, כי 'לך' הוא לשון עראי, ואילו 'בא' משמעו בקביעות. ומדבריו נלמד עד כמה צריך האדם לעורר את עצמו ולחזור ולעורר עד שיפתח הלב ויתעורר באמת...

1. ומביא בשם הרב המוכיח ז"ל אשר שיחתו צריכה לימוד, לומר על דרך הלצה, בפסוק (שמואל א' כ כו) 'מקרה הוא בלתי טהור הוא', פירוש שכאשר מאמין ח"ו במקריות סימן הוא שודאי בלתי טהור הוא... וכבר המליצו קמאי שמקרה הוא אותיות רק - מה'.

2. וכמו שכתב הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע (ח"ד פ"ג, וכן הוא בשם משמואל הגש"פ ד"ה ואפילו כולנו חכמים) שכשם שלכל מצווה מתרי"ג המצוות יש סגולה מיוחדת, וכגון מצוות ציצית - ולא תתורו אחרי לבבכם, כך סגולת מצוות סיפור יציאת מצרים והלימוד בה להביא את האדם לחיזוק באמונתו.

אלא שאין די ב'אמירה' בעלמא בביטוי שפתיים לחוד, אלא יתבונן ויעמיק בניסי יציאת מצרים עד ש'יחיה' אותם. הא למה הדבר דומה לאדם שחש בגרונו, ונתן לו הרופא 'כדור' למצוץ, ועי"ז יעלמו מכאוביו, אולם הלה בלע את הכדור מבלי למצוץ - פשיטא שלא הועיל לו מאומה, והכי נמי צריך 'למצוץ' את סיפור ה'מכות' האותות והמופתים, וכל המאריך להתבונן בסיפור יציאת מצרים הרי זה משובח.

סיפור משמשו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שפעם בליל שב"ק וארא לפנות בוקר ישב החפץ חיים והעביר הסדרא שניים מקרא ואחד תרגום, לפתע שמע המשמש שהוא שוחק שחוק גדול בקול ממש וזועק 'א דזאבע' (צפרדע), אחר מעשה הסביר ה'חפץ חיים' כי בהגיעו לפסוק (ח ב) 'ותעל הצפרדע' ונזכר בפירושו של רש"י 'צפרדע

את לב פרעה ועבדיו ועשה בהם שפטים, שהיה הכל למען ישחו בני ישראל בנפלאותיו וידעו כי ה' הוא האלוקים ואין עוד מלבדו, וכל העולם מתנהל בהשגחה פרטית ומדוקדקת. 'והנה באמת רחוק מרשעים, ויפג לבם להאמין השגחה פרטית כזו שאין אדם נוקף אצבעו, ואין שום עשב יבש ונעקר, ואין שום אבן נזרק, כי אם בזמן ומקום הראוי לו', ואין שום תנועה גדולה וקטנה מן הצמצום הראשון עד שפל המדרגות שבארץ ותחת לארץ, הכל מאתו יתברך' כפי חכמתו בשמו ולכבודו לגלות אלקותו וחכמתו ומדתו יתברך', עכ"ל.

יתברך ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה וכו"ה, ומה' מצעדי גבר כוננו, כל פסיעה ופסיעה בכונה מכוונת לנסתרות שלה' אלוקינו. ...וע"פ דבריו ז"ל ביארתי דברי רז"ל (שבת לא.) 'אמונת זה סדר זרעים' - כי האמונה הוא סוד הזריעה להיות צומחת על ידה כל המידות טובות לאדם, ומתקיימין אצלו, כי לולא האמונה כל המדות טובות שבאדם אפי' מצד טבעו נכמשין ולא יעמדו ימים רבים. עכ"ל.

וכך איתא מהרה"ק רמ"מ מוויטעבסק זי"ע (פרי הארץ בפרשתן) בבואו לבאר הטעם מדוע הכביר הקב"ה

אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים' - לא יכול לעצור את צחוקו כי רב בתארו לנפשו את הנחילים הניתזים לכל עבר. רבות יש לנו ללמוד מעובדא זו, היאך עלינו לעסוק בסיפור יציאת מצרים בחיות ממש. וכמאמרו של הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע על הכתוב בפרשתן (יג ה) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים' ומתרגם אונקלוס ותחוי לבנך, היינו שתראה לבנך, כי עלינו 'לחיות' את הדברים הללו עד שיהיו מוחשים כמו שמתרחשים לעינינו ממש, ונוכל 'להראותם' לדורות הבאים (עי' הגדת חסדי דוד מנכדו הרה"ק רבי דוד מסאכטשוב זי"ע במעשה ברבי אליעזר).

ח. ודע, כי כל 'נקיפת אצבע' וכל צער אינה אלא לטובתו של האדם, והכל מדוד ושקול, ואין אפילו 'טיפה' אחת של צער שהולכת לאבדון... וכך ביאר ה'סבא מקעלעם' הטעם שזכו 'הבכורות' להתקדש בקדושת הבכורה, כי לעת שהיכה ה' כל בכור בארץ מצרים היה להם פחד וצער שמא ימותו אף הם, וכנגד עגמת נפש זו זכו אח"כ לקדושת הבכורה. ובאמת, כאשר תתבונן תבין שלא רק הבכורות היו שרויים בפחד, אלא כל יחיד ויחיד מבני ישראל היה שרוי בפחד בשאר המכות, ואף הם זכו לקדושה, וכדכתיב (ירמיה ב ג) 'קודש ישראל לה', מ"מ מכיוון שלבכורות היה תוספת צער על כן זכו לתוספת קדושה.

ט. פעם ישב הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע עם תלמידיו הק' ודיבר מענין השגחה פרטית ובתוך דבריו אמר, כל כך רבה ההשגחה הפרטית, עד שאפילו שעה שפרה מהלכת ברחובה של עיר ומטילה גללים, יש השגחה מדוקדקת באיזה מקום תטיל את הגלל. אחד התלמידים ששמע את הדברים לא הבין היאך שייך שאף דבר מאוס ופעוט כזה מושגח מלעילא, ואינו אלא מקרה בעלמא.

כעבור כמה ימים התהלך אותו תלמיד באישון ליל בחוצות העיר והתבוסס בשלג ובכפור שהיה על פני הקרקע, ולפתע דרך מבלי משים במקום מדרון והחל להתגלגל במורד הר בדרכו לתהום נשיה. תוך כדי נפילתו נתקע רגלו בדבר נוקשה ועי"ז נעצר מנפילתו וחייו ניצלו. בדק התלמיד מהו החפץ שעצר בעדו מליפול למיתה, וראה שאין זה כי אם גלל של בהמה שקפא בקור. עתה הבין התלמיד כמה מדקדק הקב"ה אף עם גלל בהמה שיגיע למקומו הראוי. מיהר התלמיד לבית רבו הקדוש, מיד בהכנסו, נענה הרה"ק ואמר לו, נו, עתה כבר הראית לדעת 'השגחה פרטית' עד היכן היא.

י. ואין הדברים אמורים רק לגבי 'דומם' שהוא נע ונד רק בהשגחה פרטית, אלא גם כלפי 'בעל בחירה', כי עלינו להאמין שאם קם עליך רודף ושונא - אין זה אלא בהשגחה פרטית, כי ה' אמר לו קלל. וכמו שאמרו צדיקים (חלק מהדברים בהרחבה באור יחזקאל ח"ג) בהאמור בפרשתן (יב ב-ג) 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים', והפליאה רבה ומכופלת, הן מאות בשנים שהמצריים שונאים את בני ישראל עד ש'קצו בחייהם' (א ו וברש"י), רודים בהם בפרך, והנה עתה אוהבים אותם והם נושאים חן בעיניהם... עד שנותנים להם את בגדיהם, כלי כסף וכלי זהב... ומה עוד, כי הנה המצריים ספגו בכל אותה שנה תשע מכות גדולות ונאמנות, ומדרך העולם היה להם להאשים את בני ישראל שמחמתם סבלו כל כך ולהוסיף שנאה על שנאתם, מעתה תמוה, כיצד נתהפכו כל סדרי עולם... גם עלינו להתבונן לשם מה סיבב הקב"ה

באר הפרשה - פרשת בא

בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך - הבטחון הוא ה'שמירה' שהאמין בהקב"ה אמונה שלמה ותלה בו בטחונו ולא חשש לאימת פרעה וגורתו, זוכה בפרהסיא תועבת מצרים (כי הלא לפסח הקריבו את אליליהם של המצרים) ונתן מדה הפסח על המזוזות ועל המשקוף, הרי זה צדיק ולא מניעתו מביא הנגף. אבל לימדך הכתוב, כי מי ובטח בהקב"ה - ראוי הוא שיגין עליו מן הנגף

שהמצריים יתנו לבני ישראל את כליהם, וכי לא היה יכול לצוות שיקחו זאת בני ישראל ביד חזקה, בלא שיחרצו המצריים את לשונם...

אלא, כי רצה הקב"ה ללמד את בני ישראל פרק נאמן בהלכות האמונה, שאין אדם שונא או אוהב את השני אם לא בגזירת עליון, ולא שנאו מצרים את בני ישראל מעצמם אלא כי כך רצה הקב"ה, והוא שהכניס את השנאה בליבם, וכאותו מקרא מפורש (תהילים קה כה) 'הפך לבם לשנוא עמו', ולזאת סיבב הקב"ה שישאלו בני ישראל כלי כסף וכלי זהב מהמצריים ונתן ה' את חן העם בעיניהם, להורות שה'חן' והאהבה אינם בסיבה טבעית אלא הכל כפי הכוונה העליונה...

וכן איתא במדרש גבי יוסף הצדיק ואחיו שבטי קה (בר"ר וישב פד יח) 'כשרצית נתת בלבם לאהוב וכשרצית נתת בלבם לשנא'. כי ה'אוהב' אינו אוהב מעצמו אלא הקב"ה נותן בלבו לאהוב, וגם ה'שונא' אינו עושה זאת אלא כי כן גזר המלך ב"ה.

דבר נפלא אמר הגרי"ז מבריסק זי"ע (חי' הגרי"ז עה"ת) לבאר במאמר בעל ההגדה 'ברוך המקום ברוך הוא וכו' שהקב"ה חישוב את הקץ לעשות', ולכאורה מה השבח הגדול בכך שהקב"ה חישוב את הקץ עד שראוי להללו במיוחד על כך. אלא, כי מתחילה נגזרה הגזירה שיהיו בני ישראל במצרים 'ארבע מאות שנה ועבדום ועינו אותם', וכשם שנגזר על מניין השנים כך נגזר על מידת העינוי והסבל ועד כמה יעבידו אותם וישעבדו בהם. ואחר כך המתיק הקב"ה את הגזירה לחשב מניין ארבע מאות שנה מיום לידת יצחק, ולא היו במצרים אלא מאתיים ועשר שנים, ונמצא שבאותם ר"י שנים עליהם לסבול את כל שיעור העינוי אשר נגזר להיות במשך ארבע מאות שנה... ובכל שנה ושנה נוסף גם שיעור השעבוד של המאה ותשעים שנים החסרות, ורק הקב"ה הוא היכול לכוון את שיעור השעבוד והתוספת בדיוק נמרץ, ומן הנמנע לבר אנוש לחשב חשבון מדויק כזה. ועל כך אנו משבחים להקב"ה אשר חישוב את הקץ לעשות, שאותה עבודה שהיו צריכים לעבוד משך ד' מאות שנה, הוסיף על עבודתם במשך ר"י שנה במידה נכונה ומדויקת.

והרי שכל מכה ומכה אשר היכו המצריים את ישראל, כל שעבוד ועינוי הכל היה בחשבון מדוד ושקול כפי שנקבע מלעילא, כי אין אדם יכול להכות ולצער את השני בלא שיכריזו כן מן השמים.

מעשה היה עם ה'שרף מנובהרדוק' הגאון רבי דוד בודניק זצ"ל (אדם גדול ורם בענקים היה ה'שרף', והיו מחשבותיו משוטטות וגועשות כל היום במחשבות 'אלוקותו' יתב"ש. ומטעם זה ציוה הסבא מנובהרדוק שישמרו תמיד להשקותו ביי"ש - להשקיט את סערת מחשבותיו), שהלך להתבודד - כדרכם של תלמידי נובהרדוק ביערות שסביבות העיר מעזריטש. לפתע פגע בו כלב גדול ורעב, והיה המחזה איום ונורא, לראות את שיני הכלב משחרות לטרף, ואת רשפי עיניו הנוצצות באש בוערת בתאוות רציחה, ואכן... הכלב נשך אותו, ומיד התעלף ר' דוד...

לאחר שהקיצהו, שאלוהו התלמידים בני נובהרדוק, מדוע התעלף מע"כ, וכי כך למדנו ב'נובהרדוק' להיבהל עד אימה מכלב הנובח, ויען ר' דוד ויאמר - אינני יודע מה אתם סחים, לא כלב ראיתי כאן, ראיתי את דבר ה' אשר בשיניה ובפיה של החיה - לך נגוס את 'דוד בן חיה'. ומה שהתעלפתי, אבאר לכם, ברגע שראיתי את האש הבוערת מתוך עיניו ושיניו של הכלב, ועל כולנה כשהרגשתי בעת הנשיכה את החום וההבל היוצא מפיו המשחר לטרף, ראיתי בזה לאיזה מדריגת חום והתלהבות אפשר ליצורי עולם לבוא בעשיית רצון קונם וחפץ צורם, נתמלאתי בושא בעצמי, ואמרתי, דוד, דוד, האם מימיך קראת קריאת שמע בהתלהבות כזאת, וכי מימיך הנחת תפילין באש קודש כזו... על כן נפלתי מיד ארצה בחלשות - מרוב בושא ועלבון (הובא בספרי קורות הימים של בית נובהרדוק - כדוגמת 'לפיד אש נובהרדקאי' עמו' 198). ולדידן ייאמר, לאו דווקא ב'כלב' המהלך על ארבע עסקינן... אלא גם כאשר מגיע 'כלב המהלך על שניים' ונגוס ונושך - אין זה 'כלב' אלא דבר ה' בפיו ובשיניו (ובידיו) של אותו 'חיה' לך נגוס את פלוני בן פלוני...

שכן אמרו במדרש תהלים (כב) 'אליך זעקו ונמלטו', וכל כך למה 'בך בטחו ולא בושו' הכל בזכות הבטחון, ומפני שמדת הבטחון עיקר גדול מעיקרי התורה" לכך מצינו שהתורה מיוסדת עליה ונקראת בטחון - על שם מדת 'בטחון' הוא שכתוב (משלי כא כב) 'עיר גבורים עלה חכם (זה משה רבינו) ויורד עוז מבטחה (זו התורה)'.
נראות מצינו בדברי המדרש (שמו"ר ז ד) על גודל מעלת הבטחון, וכך איתא שם, ועתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת תן לי צדיקים אין לי עסק ברשעים, שנאמר (תהלים לא ז) 'שנאתי השומרים הבלי שוא', ולמי אני מבקשת לאותן שהיו בטוחים על שמך שנאמר (שם) 'ואני אל ה' בטחתי'. ועתידה גיהנום להיות צועקת ואומרת אין לי עסק בצדיקים ולמי אני מבקשת לרשעים לאותן פועלי השוא, והקב"ה אומר תנו לזה צדיקים ולזה רשעים, עכ"ל המדרש. והרי ש'צדיק' הוא הבוטח בשם ה', ואותו מבקשת הגן עדן לחלקה, והקב"ה מסכים...

והמשחית"י". ומכאן נלמד, שהבוטח בה' ומקיים רצונו מבלי להתחשב בפגעי הזמן, הרי בעצם הבטחון נעשה ראוי שיגן הקב"ה בעדו, ישמרהו ה' ויצילהו מכל רע.

וכך איתא ב'כד הקמה' לרבינו בחיי (ערך בטחון) בזה"ל, כל מי שבוטח בהש"ת מדת החסד המפרנסת את העולם מקיפתו מכל צד שנאמר (תהלים לב י) 'והבוטח בה' חסד יסובבנו'. והוא הממציא לו סבות שיתפרנס בהם כי אין הסיבות נבצרות ממנו ית', כמו שידוע הענין באליהו שבאה לו פרנסתו ע"י העורבים, והנביאים חמשים חמשים במערה ע"י עובדיה, וכן כתוב (שם לד י"א) 'ראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו, כפירים רשו ורעבו והורשי ה' לא יחסרו כל טוב'. ביאור הכתוב, כי הוא יתעלה מפרנס ונותן טרף לכל הדברים החלושים כענין העובר בבטן האשה והאפרוח בתוך הביצה שאין שם מקום מפולש שיעבור המזון לשם ומפרנס העוף באויר והדגים בים והנמלה הפחותה והחלושה שברמשים... ובזכות הבטחון נגאלו ישראל ממצרים

יא. וכן כתב ה'ספורנו' בפרשתו (יב יא) 'וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים...' וז"ל. מתניכם חגורים - מזומנים לדרך, כעניין 'וישנס מתניו' (מלכים א' יח מז). להורות על ביטחון בלתי מסופק בקל יתברך, בהיותם מכינים עצמם לדרך בעודם בבית כלא, עכ"ל. והרי שציווה עליהם השי"ת לאכול במותניים חגורים להורות על בטחונם הגמור בו כדי שיזכו באמת לצאת לגאולת עולם.

וכדברים הללו פירש הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע את הציווי לאכול את הפסח כש'מקלכם בידיכם', וכלשונו 'יסמוך וישען על אלוקים' ונרמז ב'מקל' שהוא ר"ת מעולם קיוינו לך (הובא באורות החת"ס).

יב. וכמו שאמרו במדרש (שוח"ט תהלים קמו) על הפסוק 'אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלוקיו עושה שמים וארץ...', ומה ענין 'עושה שמים וארץ' לכאן, אלא אתם יודעים במי אתם בוטחים - במי שעשה שמים וארץ, משמתחתי את השמים והרקעתי את הארץ שמא זוו ממקומם, כך מי שהוא בוטח בי אין שכרו פוסק לעולם.

יג. בפרשתו (יג ח), 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר' רמז בה הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע - שיש ללמד את הבנים שלא ידאו דאגת מחר, אלא יראו כאילו רק היום ההוא עומד לפנייהם (ליקוטי אמרי חיים). וכלומר, להשריש בהם את מידת הבטחון בה', אשר הוא אבינו אב הרחמן הדואג לכל צרכינו ומחסורינו, ואין שום צורך בדאגה על יום המחרת... ואכן זה הבוטח בה' תמיד שרוי בשמחה.

ואגב גררא, כתיב בפרשתו (י ב), 'את אשר התעללתי במצרים', וברש"י, שחקתי. רמזו בה צדיקים (עיי' 'תולדות אדם' להרה"ק רבי יהושע מאוסטרובה זי"ע) שאין הקב"ה גואל ומושיע את העם השקועים ושרויים בעצבות, על כן, הוכרח להשפיע על העולם ועל בני ישראל בפרט - את מידת השמחה - ע"י המכות ש'התעלל' ושיחק במצרים, כדי שבני ישראל יהיו בשחוק ובשמחה, ואז כבר יהיו יכולים לקבל החסד של הגאולה.

אחד מחסידי הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע, פנה אל רבו, בבקשת ישועה, כי כבר עברו כמה וכמה שנים מעת נישואיו ועדיין לא נפקד בזש"ק, אמר לו הרבי - זיי בשמחה - היה בשמחה, כששמע המדריך (משפיע) של האברך נכנס אל הרבי, ובתחנונים אמר לרבי, מידת השמחה רחוקה עד מאד מלשכון אצל האברך הנ"ל, מאחר שעוברים עליו זמנים קשים מאד, והוא כבר עומד על סף ייאוש ל"ע, ענהו הרבי, 'וואס זאל איך טוהן אז אין הימעל האט מען ליב שמחה' (מה אעשה שבשמים אוהבים שמחה), האברך התגבר על עצמו, שמע בקול הרבי, מילא נפשו בשמחה ומיד נושע בזש"ק.

יד. וכן הוכיח הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (מקץ תרע"ה, ועוד) מהלשון אשר תיקנו אנשי כנסת הגדולה לברך בכל יום בתפילת שחרית (בברכת 'אהבת עולם'), 'אבינו מלכנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך', והרי שעיקר זכות האבות הקדושים שאנו נתלים בה ומעוררים רחמים בגינה הוא בזכות שבטחו בך...

שוכבו בני שובבים חוץ מאחר' (חגיגה טו.), מכל מקום אם היה 'אחר' בא לשוב היו מקבלים אותו (וכן כתב המהרש"א ח"א ד"ה יצתה) ד'אין לך דבר העומד בפני התשובה'.¹¹ וכן נרמז בגמרא (פסחים פו:) 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא', רומז על הקב"ה שהוא 'בעל הבית' על העולם כולו, ועלינו לשמוע בקולו, חוץ מבשעה שדוחה את האדם מלשוב בתשובה ואומר צא ממחיצתי, כי זה חשקו של בעה"ב, אלא שמטעה אותך [לשון ראשית חכמה שער הקדושה אות כא].

עפ"ז מבאר החיד"א את המשך הכתובים 'למען תספר באזני בנך וכן בנך', 'לומר דגם זה עיקר גדול לספר מה שהפליא הקב"ה לעשות בהבחירה תהיה ביד האדם ואם יזכה יכול להתגבר על יצרו'. ומעתה ילמד האדם ק"ו בן בנו של ק"ו, אם היתה הבחירה ביד פרעה לעשות הטוב בעיני ה' הרי בודאי יש בכוחו של כל יהודי להתעורר בתשובה שלימה אפילו מתוך מצב ירוד ושפל ביותר,¹² כי בוודאי עדיין לא הגיע לשפלותו של פרעה הרשע.¹³

ונודע מה שאמרו חז"ל (מדרש תהלים לב יב) 'והבוטח בה' חסד יסובבנו - ר' אלעזר בשם רבי אבא אמר אפילו רשע בוטח בה' חסד יסובבנו, וממילא אין לך אדם מישראל שבירדו לומר עדיין אינני במדרגה הראויה להיכנס בשערי מידת הביטחון כראוי¹⁴.

אין ייאוש בעולם - לעולם לא יתייאש מעצמו ומגאולתו בריש פרשתן (י א), 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו', ולכאורה תמוה, וכי הכבדת לבו היא סיבה ומעם לבוא אל פרעה, אדרבה היא הנותנת שלא ילך אליו שהרי כבר לבו ולא ישמע בקול משה להוציא את בני מצרים.

ומביא הגה"ק החיד"א זי"ע (נחל קדומים) שמצא בכת"י רבינו שלמה אסתרוק (בן דורו של הריטב"א והר"ן) שאפשר לפרש 'כי' שהוא מלשון אעפ"י¹⁵, כלומר 'בא אל פרעה אף על פי שהכבדתי את לבו'. כי אפילו פרעה הרשע יכול לחזור בתשובה. וכך איתא בשו"ת מהרי"מ ט (או"ח סי' ח), שאף ש'יצאה בת קול ואמרה

טו. הגה"ק רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע מביא שהגה"ק רבי אליהו (הגר"א) זי"ע אמר לו על הכתוב (תהלים לד כג) 'ולא יאשמו כל החוסים בו', לא אליהו ולא חיים רק כל החוסים בו, היינו שלא רק ליחידי סגולה שייך לחסות בה', אלא לכל בר ישראל באשר הוא - 'כל' החוסים בו (בספרו של תלמידו 'אמרי יעקב' הובא בספר הבוטח עמ' קל"ג).

טז. וכמו שמצינו שאמר דוד (תהלים מא ה) 'רפאה נפשי כי חטאתי לך', וצ"ב, האם 'כי חטאתי' הוא סיבה וטעם ל'רפאה נפשי'. אלא הכוונה, 'אפילו שחטאתי לך'. שביקש מהבורא שירפא נפשו על אף שחטא ואינו ראוי.

יז. ולחזק את הלבבות אמר הגה"צ רבי יעקב מאיר שעכטער שליט"א, הנה מצינו בבלעם שאמר בתחילה 'אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלוקי' (במדבר כב יח), אכן בסוף הפרשה אמר בלעם 'אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' (כד יג), ולא אמר ה' אלוקי כבתחילה, ופירש רש"י, 'כאן לא נאמר אלוקי כמו שנאמר בראשונה, לפי שידע שנבאש בהקב"ה ונטרד', וכלומר שבלעם סבר שמאחר שנבאש מהקב"ה שוב אינו אלוקי... כי זו דרכה של הסט"א להתייאש ולסוג אחורנית, לחשוב - אם נתרחקתי מה' בוודאי כבר 'נסתם הגולל' עלי ועל עבודתי, שוב אינו 'אלוקי' ואין דרך לחזור, ומה גרמה לו מחשבה רעה זו - לפרוק עול לגמרי ולהחטיא את ישראל (ושעל כן נהרג אף הוא)... אמנם לא זו דרך הקדושה, אלא בכל מצב אפילו הגרוע ביותר, עדיין ה' הוא 'אלוקי'... וחפץ בקרבנות, ומעולם לא נסגרו השערים... (הובא באוסף מכתבים ח"ב עמ' קפה).

יח. ידוע קושיית הזוה"ק מדוע נאמר בא אל פרעה ולא 'לך' אל פרעה, ותירצו בקצק', כי אילו היה נאמר 'לך אל פרעה' לא היתה הפרשה נקראת בשם המתחיל באות ב', ושוב לא היינו זוכים ל'שובבי"ם'... [שראשי תיבות של הפרשיות הללו היו עולים ל'שולבי"ם]. והיה אומר הרה"ק הבית ישראל זי"ע שאף כי נראה שהדברים נאמרו בבדיחותא ובדרך צחות, באמת עומק רב גנוז בהם, כי כל יסוד התשובה הוא מתוך קירבת ה' לבניו שאינו עוזבם ומניחם לנפשם אלא הוא 'השוכן איתם', וזהו הרמז באומרו 'בא אל פרעה' שהכוונה שיבוא עמו ביחד ולא שילך לבדו.

יט. חיזוק נפלא יש ללמוד בדברי הסמ"ג ב'ספר המצוות' (מ"ע ג, הלכות עבודת הבורא) 'עוד זאת דרשתי להם, כי יותר חפץ הקב"ה באדם רשע שיניח תפילין מאדם צדיק, ועיקר תפילין נצטוו להיות זכרון לרשעים ולישרים דרך טובה, ויותר הם צריכין 'זְכָר' וחיזוק מאותם שגדלו ביראת שמים כל ימיהם, והבאתי ראיה גדולה וחזקה, כי בתפילין יש ארבע פרשיות ובכל אחת כתוב 'לטוטפות', חוץ מאחת ששינה בה הכתוב וכתוב בה (שמות יג ט) 'ולזכרון', ללמד שעיקר חיוב תפילין לאותם שצריכין יותר זְכָר'.

יסוד גדול רמזו בה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"א ועוד), כי הדבר מצוי ברבים הניגשים לעבודת ה', שמיד יצוצו כנגדם פועלי און - היצר וחילולתיו, למנעו מכל דבר טוב, לייאשו מלהתחיל בעבודה, לזה אמר ה' - בא אל פרעה, אל תבהל נפשך מכל אלו המונעים אותך מהתקרב אלי ואל הקדושה, כי אני הכבדתי את

לבו - כל אלו אין בהם כח כלל רק 'אני הכבדתי' - אנכי העמדתי אותם נגדך לרומם ולנשא אותך למדרגות נפלאות² ולמען הרבות שברך וטובתך³, ומה לך נבהל מהם, אפילו אם נפלת ח"ו על ידם, אל תשת לבך לכל זה, כי מה רב טוב הצפון לאלו המתרוממים מתוך הנפילה, ואינם נותנים לייאוש לשלוט עליהם²²...

כ. הנה נאמר בתפילת 'אנא בכח' - שגבנו טהרנו נורא, וידוע שראשי התיבות של ג' תיבות הללו עולים לתיבת 'שטן', ולכאורה הרי זה תרתי דסתרי, מה לשטן ול'שגבנו טהרנו נורא'... והרי כל ג' מידות הללו הנם היפך הגמור ממהותו של שטן הבא להחליש ולטמא את ישראל, אלא כי באמת תכלית כל הנסיונות שהיצר הרע הוא השטן מעמיד לנגדנו אינם אלא בכדי שנתגבר עליהם, ודייקא מכוחם ניתן להגיע ל'שגבנו טהרנו נורא', כי אי אפשר להתעלות כי אם על ידי התנגדות לפיתוי היצר והעמידה בגבורה בנסיונות קשים ומרים.

כא. הנה כתיב בפרשתן (יב ב) 'החודש הזה לכם', וברש"י, נתקשה משה על מולד הלבנה וכו' והראה לו באצבע וכו' וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום וכו' אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה. ביאור נפלא מבאר ה'מענה שמחה' זצ"ל (אב"ד מאטעסדארף) נתקשה משה במולד הלבנה - כי בני ישראל נמשלו ללבנה, וראה משה בנבואתו שהדורות מתמעטים והולכים, ויהיו בני ישראל ערומים ויחפים בלי תורה ומצוות, היה קשה בעיניו איך 'תתקדש הלבנה' היינו איך יתקדשו כנסת ישראל במצב כזה, לזה 'הראהו עם חשיכה', היינו, שאף בדור חושך ואפלה יראה לעיניים את מעלת ישראל שיראי ה' וחושבי שמו הם דבקים בה' יתברך ובתורתו ויהיו שומרים לאור הבוקר, ותוחלתם לאור ה' כי בא יבא לא נכבה, ומצד זה המה ראויים להתקדש ולהתברך עליהם, וזהו 'הראהו עם חשיכה' שהראה הקב"ה עם אצבעו כי בשביל זה לבד ראויים לקדשם ולשבחם (הובא בחתן סופר מקנה וקנינים בהקדמה).

ולדין ייאמר, הן כשנחשוב שהדור (בכלליות) שרוי בחשיכה, וכן כל איש (בפרטיות) בדידיה, השרוי בחשיכה, הסתר והעלם, ידע כי דייקא משם תבוא 'קידוש החודש' שלו, להאיר מצבו ומעמדו בקרוב כאותה לבנה המתקדשת בתחילת החודש, ומאז והלאה תתגדל ויתרבה אורה...

אמנם, בעודו בעת ההסתר והקושי, ידע כי דייקא עתה עבודתו חשובה למעלה פי כמה וכמה, וכך רמזו בפסוק בפרשתן, דכתיב (יב מא) ויהי מקץ שלושים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים, והרואה יתמה מאד שהרי אין 'ויהי' אלא לשון צער, ומדוע כפל לומר ויהי, והרי שמחה גדולה היא שיצאו בני מארץ מצרים. אלא ביאורו, כי הקב"ה נהנה מעבודת בני ישראל בעת הקושי ובעת הגלות יותר מעבודתם בעת גאולתם, לכן כתיב כאן 'ויהי' לשון צער, אחרי גאולתם של ישראל וכבר אינם צריכים להתייגע כ"כ בעבודתם.

כב. הבט וראה מה שפירש הרא"ש בפרשתן (י כב) מדוע לא מתו דתן ואבירם בשלשת ימי האפילה במכת חושך כדרך שמתו כל רשעי בני ישראל בג' ימים הללו - כי אעפ"י שהיו רשעים לא נתיאשו מן הגאולה, הרי שאף רשע כדתן ואבירם אם אינו מתייאש מגאולתו (יציאת מצרים הפרטית בגלות הנפש) לבסוף יבוא לידי תיקונו השלם, מפני ש'ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא' (סנהדרין מד.). וכך יש ללמוד ממה שנאמר (ישעיה ט א) 'העם ההולכים בחושך ראו אור גדול', שאלו ההולכים בחושך ובהסתר בקושי העבודה ואינם מתרפים מובטח להם שעוד יראו אור גדול... וחלילה מלומר הנה אנכי מת ב'שלושת ימי אפילה' בתוככי מצרים הפרטי שלי, שהרי כבר ניסיתי זה כמה וכמה פעמים ולא יכולתי, מן הנראה שכבר אשאר לעולמים ב'מצרים' שלי...

וכך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח חיוו ופעלו עמו' תתיא) וכתוב בתחילת מעשה בראשית (בראשית א ב) 'והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור', לומר לך כי מראשית הבריאה למד אותנו הבורא כי כן הוא בטבע הבריאה, גם כשיהיה לאדם מצב של 'תהו ובהו' - 'חושך', תמיד בכל עת ובכל שעה עדיין 'ורוח א' מרחפת ע"פ המים' - הקב"ה חופף מעליו ובוודאי יגיע בקרוב ש'ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור', למה יתייאש אם ממילא בקרוב יתיישבו ההדורים, יתבטלו התהו ובהו, והחושך יואר באור יקרות.

נוראות מצינו בגודל ותוקף האהבה שאוהב הקב"ה את כל איש ואיש מישראל^י. וכדאיתא במדרש (שמו"ר יט ה) 'קרא ה' למשה ואמר לו לך ומהול את בני ישראל... והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה למשה שיעשה הפסח, וכיוון שעשה משה את הפסח גור הקב"ה לארבע רוחות העולם והם פיזרו בארבע כנפות הארץ את ריח 'בשר צלי' שהיה נודף מקרבן הפסח, שנאמר (שיר השירים ד טז) 'עורי צפון ובואי תימן', והיה ריחו הולך כדי מרחק מהלך ארבעים יום. וכיוון שנתאוו בני ישראל לאכול מבשר הפסח נתכנסו אצל משה, ואמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, אמר להם - אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו.

וכבר כתב הגה"ק רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע (רוח חיים על אבות ב ב) וז"ל, והנה, האדם הוא תמיד עולה ויורד, ובעת ירידתו נדמה לו כי כל מה שעושה עכשיו מן התורה ומן העבודה אינו כלל בלב שלם ואין מצליח לו, והיה רוצה לנוח ולהתגרות בשינה עד יעבור אותו הזמן, וישוב לזריזותו, וזה ידוע הרבה להולך בדרך התורה. אבל באמת אינו כן, כי האדם בנקל יוכל לעלות למדרגתו אם הוא עוסק אפילו ע"י התרשלות, משלא יעסוק כלל, כי יתרחק מן התורה ויותר יקשה לו להזדרז עוד. וע"ז אמר הכתוב (קהלת י ד) 'אם רוח המושל תעלה עליך', כלומר, היצה"ר הזקן וכסיל ויחפוץ להתגבר עליך, מ"מ 'מקומך אל תנח'.

על כן יאמרו המושלים, 'מעשה' בשני אחים שהיו מומחים גדולים בחכמת הנגינה, ויודעים להלחין ניגונים ערבים מרגשים ומשמחים, ואף ידעו להעלות אותם ב'תווים' (נאטי"ן) על גבי הכתב, ויהי היום ואירע פיצוץ על יד חדר עבודתם שם היו יושבים, ואיבדו את חוש שמיעתם ל"ע, ויאמר האחד לעצמו, מה לי להמשיך לייצר ניגונים כשאני יכול להנות מהם, וגמר בנפשו לתור אחר מקור פרנסה אחרת ופנה לעסוק בנדל"ן, אמנם השני רוח אחרת הייתה עמו, והמשיך בעבודתו כמימים ימימה, ישב יומם ולילה וחיבר במוחו מנגינות לרוב וכתב את סימני הנגינה, והיה רואה את המון העם מתענג על נועם זמירותיו, עברו שנים הרבה בהם נתרבו חידושים הרבה בחכמת הרפואה והצליחו הרופאים להחזיר לו את חוש השמיעה על ידי מכשירים משוכללים מאוד, ואז בא על שכרו, כי באותה שעה שב להקשיב ולהאזין לעשרות ומאות הניגונים שהשקיע בהם רבות בשנים 'בשות' הללו, ורווה מלוא חפניים נחת ותענוג מפרי עמלו, ולמפרע מצא טעם בכל השנים שעבד 'בלא טעם'...

והנמשל מובן ופשוט, כל מי שאינו מוצא 'טעם' בתורתו ותפילתו ובכל ענייני עבודת ה', ידע בבירור שעוד 'בוא יום ו'יחזור' לו הטעם, אז יראה כמה פעל גדולות ונצורות באותם הזמנים שעבד בלא טעם... הוסיף בה הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מהמציאות הנעשית בימינו, אשר רבים איבדו את חוש הטעם לכמה ימים עקב ה'זוירוס', ופשיטא ואין צריך לומר, שאותם אנשים לא חדלו מלאכול... כי הגוף זקוק למזונו ואי אפשר לאדם לחיות בלא מאכל ומשתה. כך על דרך זה ייאמר גם למי שאיבד את חוש הטעם הרוחני, ואינו מוצא טעם וחשק בתורה ועבודה - חלילה לו מלחדול לעסוק בתורה ועבודה, אלא ימשיך בעבודת הקודש 'בלא טעם', כי הנשמה צריכה את מזונה בשביל חיותה... ובעזהש"י לא יארכו הימים ויקבל 'אישור מחלים'... הטעם והחיות יחזרו כבראשונה וביתר שאת ועוז, כולם ישבעו ויתענגו מטובך.

כג. ידוע שהבעש"ט זי"ע היה אומר, הלוואי שאזכה לאהוב את הצדיק הגדול ביותר לכה"פ כאהבה שאוהב הקב"ה את הרשע הגדול ביותר.

בא וראה עד כמה גדלה חיבתן של ישראל אצל אביהם שבשמים, וכמו שמפרש הרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש ד"ה ויאמר ה) האמור בריש פרשתן (י א-ב) 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו וגו', ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים', כי הנה משה רבינו לא רצה להיכנס לבית פרעה לגודל הטומאה שהיתה שם, ולזה אמר לו הקב"ה בא אל פרעה, 'כביכול שאומר לחבירו בא עמי', כי הקב"ה בכבודו ובעצמו גם כן היה שם, מרוב האהבה שיש לו ית' כלפי בניו חביביו. וכדאיתא במדרש (שמו"ר טו ה) בפרשתן 'אמר רבי שמעון, גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טינופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן'. והביא לו ראייה שהוא שוכן שם, כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, 'נמצא שאני כביכול שוכן שם ומכביד ליבם'. והוסיף הקב"ה לומר למשה למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, והיינו כי 'התעללתי' הוא מלשון עולל ויונק ותינוק קטן, וכלומר, שהקב"ה הקטין עצמו כביכול 'וירדתי לקטנות כזו שאין שיעור וערך לצרכיכם'.

שנאמר (יחזקאל טו ו) 'ואעבור עליך מתבוססת בדמ'ך' חיי בדם פסה, חיי בדם מילה'. עתה, בינו נא בדברי המדרש הללו שהרי כל אותן שבאו אל משה לא באו (מאחר שהיה ברצונם השוב למול עצמם) אלא מאחר שהריחו ריח הבשר ונתאוו לו, ואעפ"כ שמח בהם הקב"ה כ"כ עד שנשלח לכל אחד ואחד ונושקו בחיבה יתירה, מכאן נראה עד כמה מצפה הקב"ה לכל בר ישראל באשר הוא - אם ישוב מיד יקבלו בזרועות פתוחות.

שיתעסקו בם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמ'ך'. ואכן, בני ישראל פתחו פתח קטן ע"י דם פסח ודם מילה, ואותו 'משהו' שפתחו בני ישראל היה חביב לפני הקב"ה וחמל על זה הפתח והרחיב והגדיל זו הנקודה... ובאמת זה בא ללמד על הכלל כולו אפילו בכל אדם בפרט, כשהוא פותח פתח אפילו 'משהו', אם הוא אצלו בחומה יכול לבוא מזה לידי גאולה השלימה (ממצרים שלו), ויצא מ'שעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול'.

אור זרוע לצדיק - מעלת השומר על קדושתו, וגודר גדר לעמוד בפרץ

בפרשתן (י כב-כג), 'ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים שלושת ימים וכו', ולכל בני ישראל היה אור במושבותם, וביאר בזה הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק אות קעד) כי מכת חושך היתה כידוע המכה התשיעית, ומכוון כנגד מידת היסוד - מידת הקדושה (שהיא הספירה התשיעית), וזה כלל גדול כי 'אור זרוע לצדיק' (תהלים צו יא) - מי שהוא נוהג במידת הקדושה²¹ הנקראת 'צדיק יסוד עולם' הוא יש לו 'אור' בכל ענייניו²², לעומת זאת אלו המפקירים את עצמם רח"ל הרי הם שרויים בחושך, על כן היה חושך ואפילה

ודע, כי אין הקב"ה מבקש מהאדם אלא שיפתח פתח כ'חודו של מחט', ועל ידי זה יתעלה מדרגה לדרגה²³. וכך גם הייתה גאולתן של ישראל ממצרים, וכדמצינו בפרשתן (יב כג) 'ופסח ה' על הפתח', וברש"י 'וחמל... ודילג'. וכתב הרה"ק הישפת אמת' זי"ע (שבת הגדול תרס"א) דהנה איתא במדרש בפרשתן (מכילתא בא ה) היה רבי מתיא בן חרש אומר, 'ואעבור ואראך והנה עתך עת דודים' (יחזקאל טו ה) הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו, ולא היה בידם מצות שיעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ז) 'שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו'', ערום מכל מצות. נתן להם הקב"ה שתי מצות, דם פסח ודם מילה

כד. כה כתב הרה"ק הדברי יחזקאל' זי"ע משינאווא על הפסוק בפרשתן (יג ד) 'היום אתם יוצאים בחדש האביב', וברש"י, בחדש שהוא כשר לצאת לא חמה ולא צנה (וזהו 'מוציא אסירים בכושרות', תהלים סח ז), וז"ל, פי' לא חמה' - איני מבקש מכם עבודה בחמימות יתירה, אך 'לא בצנה' - שלא תעשו עבודתי בצנון הגוף, היינו שלא תעלו במעלות בבת אחת להיות שורף בעבודתי בהתלהבות יתירה, רק תלכו ממדרגה למדרגה, והעיקר הוא שלא תעשו בקרירות.

ומעניין לעניין באותו עניין, נוראות מצינו בתורתנו של הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (צדקת הצדיק קמג), אין לך תפילה שלא תיענה מן השמים, אלא שהתפילה הבאה באופן של 'מלומדה' גם ענייתה תיעשה באותו אופן... כלומר, שלא יראה ולא ירגיש את ענייתה מן השמים. מעתה תבין כי עיקר תפקידו של אדם להכניס בכל פעולה ובכל תפילה לכה"פ מעט חמימות 'ובזה יענוך מן שמים'.

כה. הרה"ק רבי בונם מאטוואצק זי"ע עלה בערוב ימיו לארה"ק, צדיק זה היה ידוע כמקפיד ביותר בעניין הנשגב של שמירת העיניים, עד שבלכתו ברחובה של עיר בירושלים העתיקה, היו המשמשים בקודש הולכים לפניו ומפנים לו את הדרך מראיות אסורות. ביום מן הימים ניצב הגאון הגדול רבי פנחס עפשטיין זצוק"ל בהיותו אברך צעיר לימים בקרן זוית, וראה את המשמשים מפנים את הדרך לצדיק ההולך ובא בעיניים עצומות, ובלבו חישב, מה לו לאותו צדיק שיש להתרחק כל כך מראיות אלה... בעודו עומד ומהרהר ניגש אליו הרה"ק רבי בונם שתפס את מחשבותיו ואמר לו, יונגערמאן, החכם מכל אדם אומר (משלי ג ז) 'אל תהיה חכם בעיניך' - בלא שום נפקא מינה באיזה גיל, תמיד הננו מצווים ועומדים על כך...

כו. ולא עוד אלא שב'כפיית היצר' יזכה לקבל שכרו משלם בעולם הזה. וכך כתב ה'תבואות שור' (בכור שור ב"ב דף ט:) שמה שאמרו 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא' אינו אלא בקיום המצוות, אבל בדבר שנדרש ממנו 'לכוף את יצרו' ולהמנע מדבר איסור הרי הוא מקבל שכרו בעולם הזה, וההסבר כי במצות עשה אם אינו מקיימה אינו נענש

באר הפרשה - פרשת בא

עד כמה משפיע הוא ברכה והצלחה לו ולכל העולמות העליונים, שהרי מידה טובה מרובה, ואפילו מלאכים 'מתברכים' מבה מעשיו והנהגותיהם...

בכל ארץ מצרים 'ערוות הארץ', אך לבני ישראל שעליהם נאמר ועמך כולם צדיקים' היה אור במושבותם¹.

פוק חזי דברים נפלאים שכתב האר"י הק' ז"ע אודות המקדש את עצמו, ואם כי אין לנו עסק בנסתרות, אך די בזה להרעיד את הלבבות, וכך איתא בספר 'מאמרי רשב"י' (פרשת תרומה, דף כ:), אחר שמביא מדברי הוזה"ק (ח"ג ריג:) 'רבי יצחק אמר, כל בר נש דאית ליה חולקא בצדיק ירית להאי ארץ, כמה דאת אמר (ישעיה ס כא) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, וכתב בהאי לישנא קדישא (בשינוי קצת), ביאור הדבר הוא, כי כל הנוהר שלא לחלל בריתו ולקדש עצמו יש לו חלק בברית העליון, ונעשה מרכבה אליו כיוסף לבוא על ידו שפע לארץ העליונה וכו'. ודקדק באומרו דאית ליה חולקא בצדיק ולא אמר דאחיד בצדיק, להורות כי כל מי שנוהר באיזה דבר הנוגע למידת הקדושה ויש לו בו קצת חלק בין רב בין מעט יורש הארץ, כי עב"פ בא שפע על ידו לארץ העליונה כפי שיעור זהירותו וקדושתו בו, אם מעט יבא שפע מעט, ואם רב - רב. וזהו מה שאמר 'כל' בר נש דאית ליה

בדרך זה ביאר הרה"ק מראדזימין זי"ע (בימורי אביב ד"ה במדרש) הא דאיתא במדרש (שמו"ר יד א) 'אמר הקב"ה למלאכים, המצריים ראויין ללקות בחושך, מיד הסכימו כולן כאחת, וצריך ביאור מדוע הודיע הקב"ה למלאכים, ומה נשתנה מכה זו יותר משאר עשרת המכות שלא הודיע אותם קודם המכה. אלא, שכאמור מכה זו באה על מצריים על שפגמו בדרכיהם, והנה על ידי שמירת מידת הקדושה כראוי נשפע כל ההשפעות הטובות (וזה"ק ח"ג סו:), ואשר על כן היו במצרים תחילה שבע שני השבע בזכות יוסף הצדיק, אך מאחר שנהנו שלא בקדושה בא עליהם הרעב, ומוסיף עוד, שכשם שההשפעות בעולם הזה תלויים במידה זו 'בן גם המלאכים נשפעים מספירה זו', נמצא שהיה הפסד גם למלאכים מחטאי המצריים, על כן הודיע להם דייקא במכת חושך שעומד הוא להכות את מצרים שהם גרמו חסרון ההשפעה בעולמות העליונים, ואכן הסכימו המלאכים כולם. ומדבריו נלמד על האיש המתקדש

בעוה"ז (מנחות מא.), ממילא אף השכר על קיומה לא יבוא בעוה"ז, אבל ב'לאו' שעונשו בא בעוה"ז אם הוא עובר את העבירה הרי ממילא גם השכר על הזהירות והבריחה מעבור העבירה בא יבוא שכרה כבר בעוה"ז. ולפי"ז מבאר ה'לב אריה' (על מס' חולין קמב.) מדוע נתן הקב"ה במצריים דווקא שתי מצוות אלו מצות פסח ומצות מילה ולא נתן להם מצוות אחרות כגון ציצית ותפילין, כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל בעת ההיא שיהיו ראויין להגאל, ובשאר המצוות הרי אין מקבלין שום שכר בעוה"ז, וא"כ לא יזכו בשכר קיומן להגאל, אבל במצוות פסח ומילה שהן מצוות שיש בהן כרת, א"כ, מכיון שיש בהן עונש כרת בעוה"ז בביטולן, ממילא גם בקיומן יש להם שכר בעוה"ז דייקא. ולכך נתן להם הקב"ה דווקא שתי מצוות אלו שבהם מקבלין שכר גם בעוה"ז, וע"י יהיו ראויים להגאל ממצרים.

כז. וכבר שאלו אחד מגדולי הדור אודות דברי האלשי"ך הנודעים על הפסוק (כה ה) 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' - 'בתוכם לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד', כיצד יתכן שישכון הקב"ה בקרב בן אנוש, השיב לו אותו גדול בדברי הב"ח (או"ח סי' מז) שעל ידי עסק התורה מתוך כוונה 'כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה' ניתן להגיע להיות 'מרכבה והיכל לשכינתו יתברך', חזרו ושאלו, היאך ניתן להגיע למדרגה כזו, השיב להם בקוצר אמרים 'נאך שובב"ם' (אחרי שובב"ם)... והיתה כוונתו לומר להם, כי פסוק זה בו נאמר 'ושכנתי בתוכם' נכתב בתורה בפרשת תרומה - אחרי פרשיות שובב"ם, ואחרי שמטהר ומקדש עצמו בתקופה זו אכן יכול לזכות למדרגה נשגבה זו, שיהיה קדוש שוכן בקרבם.

כח. ובפרט בימי השובב"ם, כי בזמנים הללו הרי כל התחזקות וכל מעט התגברות וכפיית היצר מתקבלת באהבה וחיבה בשמים ממעל כי 'הזמן גרמא', ועל דרך שאמר ה'מגיד' לה'בית יוסף' (מגיד מישרים פרשת תרומה, והיא משמעות דבריו), שתשובה ותענית הנעשית בימי השובב"ם מתקבלת אף באופן שאילו היה עושה כן בשאר ימות השנה אזי לא היה נחשב כל כך (עיי"ש), וכלשונו 'הנה עיתך עת דודים' ולכן הכל מתקבל באהבה לרצון לפני אדון כל.

והשמירה הוא על 'תורה שבעל פה' - הם הם הסייגים והגדרים [המתחדשים על ידי חכמי הדורות] הנחוצים לקיום הדת. ועל פי זה מבואר הטעם שהרבנות התורה בסייגים ובחומרות בחמץ ובעניין אכילת הפסח, כי רק על ידי עשיית הגדרים זכינו להיגאל ממצרים. ועל כך נאמר 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', שכל זמן שלא הגיע 'הבוקר' - הגאולה המקווה והעתידה עלינו להיזהר ולהישמר 'שלא לצאת מפתח הבית' אלא להיות מקושר לשורש קדושת עם ישראל על ידי הגדרים והסייגים^ל.

הנאהבים והנעימים - הזהירות בכין אדם לחברו בסוד מרע ועשה טוב

בפרשתן (יא ז), 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', הרה"ק מרוזין זי"ע (עירן קדישין) ביאר את הכתוב בדרך רמז, שבא ללמד שלא ינהג האדם בחריפות בלשון חדה ומשוננת כנגד הבריות, אלא תמיד ידבר בשפה ברורה ונעימה ובמענה רך המשיב חמה, וזהו שאמר הכתוב לא יחרץ - אל יהא 'שארף און

'חולקא' בצדיק וכו', וזהו מה שאמר לעולם ירשו ארץ אם מעטיט ואם הרבה. עכל"ק.

ומעיקרי העבודה בהשגת מידת הקדושה הוא על ידי עשית גדרים וסייגים להרחיק את האדם מן העבירה, וכך ביאר ב'משך חכמה' (ד"ה ואתם) בדרך הרמז את מה שנאמר בפרשתן (יב כב) 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', כשהוא מקדים להוכיח שעיקר קיום בני ישראל בעת הגלות הוא רק על ידי העמידה בגדרים וסייגים, ורק על ידיהם תבוא הגאולה, וכמו במצרים שנגאלו בזכות שלא שינו שמם לשונם ולבושם, אמנם לאחר שיזרח אור הגאולה העתידה העיקר יהיה השמירה על גופי תורה. ובוה מבאר מה דאיתא במדרש (תנחומא כי תשא לו) על הא דכתיב גבי משה רבינו שהיה בשמים ארבעים יום וארבעים לילה 'מנין היה יודע משה אימתי יום, אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה שבכתב היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה משנה ותלמוד היה יודע שהוא לילה', והיינו שבעת שתזרח השמש ויהיה 'יום' - העיקר הוא תורה שבכתב, אכן בעת החושך והלילה - עיקר העסק

כט. וכבר רמזו בלישנא דקרא (שה"ש ד ט) 'לפְּתִינִי [פירש רש"י, משכת את לבי אליך] באחת מעיניך', אפילו בשמירת עיניים אחת - כי אי אפשר להשיג אפילו במקצת את הנחת רוח שיש לאבינו שבשמים, וגודל הקירבה והאהבה המתעוררת מפעם אחת של כפיית היצר...

לעומת זאת ידוע מה שאמר ה'גר"א זי"ע כי אי אפשר ליהודי הנמצא בעולם הזה לשער כמה שמחה יש ל'נשמה' בהיותה בשמים ממעל אם יורידו מ'חשבונה' הרהור עבירה אחד בלבד...

על כן חלילה מלהסתפק בשמירת עיניים אחת... אלא על האדם להרבות את קדושתו, להתקדש ברמ"ח אבריו ובשס"ה גידיו. וכבר אמרו כי טעות הוא לומר שכדי לזכות לשם 'הקדוש' על האדם למות על קידוש השם ורק אז ייקרא 'הבחור או האברך הקדוש הי"ד', הלא חשוב פי כמה במרומים הוא אם יוכלו לכתוב על אחד ולהכריז עליו במרומים 'הבחור והאברך הקדוש שליט"א', ולזאת יזכה על ידי שיכניס את עצמו למצב של שליטה... על ידי שיהיה שליט על יצרו ושליט על תאוות לבו, לקדש את כל כולו ואת מחשבותיו קודש לה'.

ל. יסוד גדול בגדרי הקדושה הוא השמירה על בני הבית לבל יתחברו עם חברים שאינם הגונים, ושלא יהיה להם 'נגיעה' להשפעה רעה וזרה. וכך פירש הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע בהא דכתיב בפרשתן (יב ג) 'שה לבית אבות שה לבית', כי 'שה' רומז לילדי ישראל (עי' בירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב אם אין גדיים אין תיישים), ואם רוצים שיהיה 'שה לבית אבות' - שהילדים ילכו בדרכי אבותיהם אזי 'שה לבית' - לשמור עליהם שיהיו בבית ולא יטיילו בחוצות (אמרי חיים ליקוטים).

כיו"ב דקדק הגרי"ט ווייס שליט"א גאב"ד ירושלים בפסוק בפרשתן (יב ד) 'ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות', ולכאורה יש כאן כפל לשון, שהרי 'שכנו' הוא הקרוב אל ביתו. ומבאר, כי הרבה יש להורים להיזהר ולשמור על בני ביתם לראות עם מי הם מתחברים, לכן אמרה תורה, שימנה על השה דייקא עם ה'שכן' שהוא גם 'קרוב אל ביתו' בהלך ילך, ברוחו ובהנהגתו... כלומר שמעשיו וחינוכו הם קרובים לזה של ביתו, דאל"כ, מסוכן הדבר שח"ו תשפיע שלא לטובה התנהגות השכן שהוא 'רחוק מביתו' עליו ועל אנשי ביתו בעת שיתחברו יחדיו (הובא בספר 'רבינו הגדול אמרו' עמ' רפג).

באר הפרשה - פרשת בא

שפיצינ' (חריץ מלשון חורץ חריצים, כלומר חד וחריף), אלא ב-לב, כמו הלב בן יהא לשוננו.

ואדרבה 'ולכל בני ישראל היה אור במושבותם', כי על כל אחד להיטיב לזולתו ולתרבות באהבתו לרעהו (עיי' בח"ח בשער התבונה פ"ה), וכמו שעל עצמו ועל חסרונותיו ימצא תמיד לימוד זכות ומליצה ישרה - להסביר מדוע אין צדיק כמוהו בכל הארץ, כך יתרון חסרונותיו של חברו, לקיים מה שנאמר 'אהבת לרעך כמוך', כמוך ממש לה.

בפרשתן נאמר במכת חושך (י כג) 'לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו', וביאר הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע (ליקושי הרי"ם) כי החושך הכי גדול - כשלא ראו איש את אחיו - כשאיש אינו מתבונן בחבירו להיטיב לו¹ מתוך אהדות וטוב לבב, או לעזור בעת צרה². ולא עוד אלא שזולא קמו איש מתחתיו - אף לעצמם מאבדים תקומתם ל"ע³.

ועוד עליו להחשיב את זולתו כדכתב הרה"ק רבי פינחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם, בהעלותך שט) כי

לא. בשנות 'גלותו' של הגה"ק ה'שאגת אריה' זי"ע היה כל מאכלו מעט גריסין אשר היה לוקח עמו תדיר בצקלונו, ובכל מקום בואו היה מבקש שיבשלו לו את הגריסין (מפני חשש 'חדש', שהיו מי שהקילו בזה ב'תבואת עכו"ם', ולא אבה לסמוך בזה על איש). באחד הימים איקלע לחתונה, נכנס להיכל השמחה והתיישב יחד עם כל העניים, אך לא הכניס דבר מאכל לפיו, והמתין ש'בעל השמחה' ישאלהו מדוע אינו אוכל, אז יבקש מאתו שיבשלו עבורו מעט מהגריסין שבצקלונו. אמנם, במשך כל הסעודה לא שאלהו ולא מידי. משנגמרה הסעודה בדקו ומצאו שחסר אחד מכלי הכסף, מיד נפל החשד על אותו הילך, באומרם, מדוע ישב כל הסעודה ולא הכניס דבר מאכל לפיו, מן הנראה בגין שהיה עסוק בגניבתו, תפסוהו והכוחו שיודה על הגניבה, באותה שעה ביאר ה'שאגת אריה' את הכתוב (תהלים לא יג) 'נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד', כי הנה נשכחתי כמת מלב מתחילה 'שכחו' ממני לגמרי, ואפילו אחד לא שאל בשלומי, האם אכלתי ומדוע לא אכלתי, אמנם מתי הייתי - מתי נהייתי לאיש שהחלו להכיר ולראות שיש כאן איזה 'אדם', כאשר ככלי אובד - בעת שנאבד הכלי.

לב. הנה איתא במדרש (יל"ש) 'כמה עביו של אותו החושך, רבותינו אמרו עבה כדינר', וידוע לפרש בדרך מליצה, שהרבה 'חושך' נגרם על ידי אותו 'דינר' שבכיס, שלרוב חמדת הממון אדם אוטם אזניו מלשמע צעקת הדל ומשים עצמו כמי שאינו רואה... ומה מאוד יש להיזהר מאותה 'מכת חושך'...

לג. הגה"צ רבי שריה דבליצקי זצ"ל סיפר מאי דבדידיה הוי מעשה, בימי חורפו היה צריך להתיר איזה נדר ולצורך כך עלה לביתו של הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, באותו זמן ישב בביתו של החזון"א עוד יהודי שפלפל עמו בתורה. מששמע החזון איש את רצונו נענה, הנה אני ותלמיד חכם זה שניים אנו, עתה צא נא החוצה והבא יהודי נוסף בכדי שנוכל להתיר לך את נדרך בבית דין של שלשה. רבי שריה יצא חוצה והכניס עמו הלך שלא היה חכם וצדיק... תיכף משנכנס החל החזון איש לברר את הפתח שיש לו להתיר את הנדר, לאחר מכן התיישב ועשה התרת נדרים כדת וכדין בכל פרטיה ודקדוקיה, ושלושתם ענו בקול רם 'מותר לך, מותר לך, מותר לך'. משיצא אותו אחד נענה החזון איש לרבי שריה ואמר, הנה יהודי זה אין לו כל שיג ושיח בהלכה ולא הבין כלל מה שאמר עתה, לכן אין כאן כל 'התרת' נדרים, לך שוב והבא יהודי בר אוריין ונתיר לך את נדרך. מעובדא זו נראה כמה יש להיזהר בכבוד הבריות, שהחזון"א הטריח עצמו לעשות עצמו כאילו הוא 'מתיר נדר' עם כל הסדר המקובל להתרה זאת. והכל בכדי שיהודי זה לא יכלם חלילה. הרבה יש לנו ללמוד ממעשה זה, ויש לנו להעמיק בעובדא זו דהחזון איש לא פחות מאשר בפסקיו בחושן משפט.

לד. וכך אמרו 'בעלי הרמז' בלשון רש"י (דברים ג כד) על הפסוק בו נאמר 'אתה החילות להראות את עבדך את גדלך', ופירש רש"י 'את גדלך - זו מדת טובך', כי ה'גדלות' של האדם נמדדת כפי 'מידת טובו'...

לה. הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע היה אומר אין בידי לתת עצה כיצד קונים 'יראת שמים' אך אתן לכם עצה ל'אהבת שמים', והיא, על ידי 'אהבת ישראל', כי על ידי שאדם מתמיד באהבת ישראל יבוא לאהוב את בוראו. וכבר נודע מידת 'אהבת ישראל' של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע, עד שלא היה מסוגל לראות כל רע על שום אחד מישראל, והיה אומר שכל יהודי 'קדוש' ונעלה הוא, ואין שייך אצלו כל רע כלל וכלל, ומה שלפעמים רואים שהוא מתנהג שלא כשורה, אין זה אלא מחמת חלק ה'גוי' שבו.

הוא ה'כלב', שנאמר בו (יא ז) 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', וקיבל שכרו שלדורות עולם אנו מצווים להשליך לכלבים כל בשר נבילה ומריפה (מכילתא משפטים פרשה כ' ד"ה לכלב). ולכאורה צ"ב מדוע נתקפת שבר הצפרדעים שכל שכרם אינו אלא לשעה שלא מתו בגמר 'מכת צפרדע', לעומתם קיבל הכלבים שכרם - פרנסה לדורי דורות. וביותר תגדל התמיהה, דהרי הצפרדעים מסרו נפשם יותר מן הכלבים שהם נכנסו אל תוך התנורים הבוערים באש, ואילו כל מסירות נפשם של הכלבים היה שלא חרצו לשונם לנבוח בקול, ומבאר הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע - מכאן ראייה שלנצור את הלשון שלא לנבוח ולא לפנוע איש ברעהו נדרש יותר מסירות נפש מאשר נדרש עבור קפיצה לתוך האש, על כן נחשבת מסירות נפשם של הכלבים גדולה יותר מהצפרדע.

בכל אחד מישראל יש קדושה ודבר יקר, מה שאינו כן באחר זולתו.

וכך רמזו צדיקים בקרא (יג טז) 'כי בחווק יד הוציאנו ה' ממצרים', שע"י שהחזיקו איש באחיו - יד ביד, לסעדו ולתמכו, זכו לצאת ממצרים. וכדאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה פכ"ג) על יוצאי מצרים 'שנתקבצו וישבו עד שהיו כולם באגודה אחת וזכרתו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה'.

והנה בפרשיות אלו (וארא בא) מצינו כמה 'בעלי חיים' שקיבלו שכרם על מעשיהם הטובים. ראשנה הם ה'צפרדעים', על שמסרו הצפרדעים נפשם ונכנסו לתנורי המצרים לעשות רצון קונם, זכו שלא נשרפו אלא נשאר בחייהם ואף האריכו ימים יתר משאר הצפרדעים שמתו ככלות מכת צפרדע (כדאיתא בילקוט שמעוני, קפב). השני

מסופר על הרה"ק ר' דוד, שעשה את דרכו באחת השנים בערוב חג הפסח אל עבר בית רבו הרה"ק הרבי רבי אלימלך זי"ע בליז'ענסק, כשבאמתחתו היה שמור עמו גביע מכובד להביאו כמנחה לרבו הקדוש. בהיותו בלב יער איבד את דרכו ולא ידע אנה יפנה, מכיוון שכך נעמד הרר"ד והחל לבכות אל בוראו בדמעות שליש בבקשה שיחלצו מן המיצר, לא עברו כמה רגעים והנה פגש הרר"ד לזקן אחד אשר הדריכו את הדרך ילך בה לצאת מן סבך היער אל עבר ליז'ענסק. כאשר הגיעו אל אם הדרך, בטרם נפרדו לשלום נענה הזקן ואמר לרר"ד שני דברים מן הראוי לאדם לזכור תמיד, ואלו הם.

א. כאשר רוצים לחבר שני עצים אחד לחברו, ובאחד מהם יש 'בליטה' הבולטת אל מחוץ לקרש, העצה היעוצה לחזור 'שקיעה' בקרש השני, וכך יוכלו להתחבר שני העצים אחד אל אחד והיו לאחדים, ובא לרמזו לכל אחד באשר הוא שכשברצונו להתחבר עם ידידיו וחבריו באהבה, אחווה, שלום ורעות, עצתו שיעשה שקיעה בעצמו, ויותר משלו לצורך רעהו, ועל ידי כך יזכו לאחדות השלימה והראויה.

ב. תחת אשר תעמוד ותפשפש במעשי רעך, בדוק וחקור במעשי עצמך, ואז תמצא 'דברים הרבה' שעליך לתקנם, וממילא כבר ייחשב רעך לצדיק גמור בעיניך. מיד אחר הדברים האלה פרח לו האיש, ונתברר כי הנה הוא אליהו זכור לטוב.

פעם ניצב יהודי עני ודל לפני הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע בפרוס חג הפסח, ותינה בפניו על כי זה זמן רב לא בא דבר מאכל לפיו, מיד לקח הרה"ק את המצות השמורות שהיו מונחים לו במקום מיוחד, והכין מהם מטעמים לאותו עני שאכל וחי לבו. בינתיים שבה הרבנית מחוצות והבחינה בנעשה, הדבר היצר לה מאד ותשאל את הרבי, מדוע קיבל העני את המצות השמורות עליהם עמל הרבי ביגיעה עצומה. נענה הרה"ק ואמר לה, היכן כתיב בתורה ענין 'מצות שמורות' בפסוק בפרשתן (יב ז) 'ושמרתם את המצות' (פסחים לח:), והרי מאותו הפסוק למדו ג"כ 'מצווה הבאה לידיך אל תחמיצנה' (מכילתא בא), על כן קיימתי דרשת חז"ל זאת ולא החמצתי את המצווה אלא מיהרתי לתת את המצות לפי האביון. נמצאנו למדים עבודת המידות והטבה לזולת מהי... לתת איש לרעהו את כל השמור עבורנו... לו. וכך ביארו צדיקים (ילקוט אוהב ישראל, עירין קדישין השלם בשם הרה"ק מרוזין זי"ע) בפסוק בפרשתן (יג ב) 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל, באדם ובבהמה לי הוא, וכה ביאורו, קדש לי - הרוצה להתקדש, ידע שכל בכור - כל יהודי חשוב ממנו, ולכן פטר כל - תחילת דבר יקיים בנפשו רחם - לרחם בבני ישראל, שמא תאמר באדם ובבהמה שאינו אדם אלא כבהמה, תשובתך לי הוא - אין זה מעניינו של אדם אם פלוני אדם או עושה מעשה בהמה - כי אם מעסקיו של הקב"ה.

באר הפרשה - פרשת בא

עבודת ישראל, קול אליהו להגור"א) את הפסוק האמור בפרשתן (יא ב) 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב', וכפשוטו הכוונה שישאלו בני ישראל מן המצריים, אכן תימה רבתי יש כאן, וכי היו המצריים 'ידידים' של בני ישראל עד שניתן לאמור עליהם 'רעהו' [ומה עוד שהלא מצינו בש"ס ש'רעהו' ממעט נכרי], אלא כך הוא ביאור הכתוב 'וישאלו איש מאת רעהו' היינו שישאלו כל אחד מ'רעהו' הישראלי, ועל ידי שינהגו הם ב'עין טובה' וברחמנות אחד כלפי השני יתעורר עליהם רחמים שגם המצריים ישאלו להם כלי כסף וזהב.

א-ל מוציאנו ממצרים ויציאנו ויציילנו בזמן הזה לט כבימים ההם מכל מיצר, מכל צרה ועקתא, ויחיש לגאלנו גאולת עולם בעגלא ובזמן קריב, ונאמר אמן.

אף אנו נוסף ונאמר שמצינו עוד ב' מיני בעלי חיים שקבלו שכרם - והם, ה'חמור', שבעבור שנשא את משאות בני ישראל בצאתם ממצרים זכה שמקיימים בו מצוות 'פדיון פטר חמור' (בכורות ה:). וללמדנו עד כמה גדלה מעלת הנושא בעול עם חבירו, שאפילו חמור שהוא מין בהמה טמאה עלה ונתעלה להיות קודש משום שעזר לישראל לשאת משאם. ולעומת זאת ה'כינים' לא קבלו שכר אף שגם הם עשו רצון הבורא, כי הנוגס בבשר רעהו לעולם לא יקבל שכר על זה אף אם עשה בזה רצון ה'.

והמרחם על הבריות זוכה שמרחמים עליו מן השמים (שבת קנא.)^{לח}, וממילא האיש הנצרך לרחמים אזי הדרך פתוחה בפניו להרבות ברחמים על אחרים ועי"ז יתעורר עליו מלעילא רחמים גדולים. וכך ביארו צדיקים (תורת המגיד מזאטשוב, תפארת שלמה - אבות, ילקוט

לז. כה כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק אות קעה) 'צריך להיזהר מלגרום צער לשום בריה אפילו לצורך מצוה וכו' ועל זה נענשים גם כשהוא לצורך מצוה, והוכיח זאת מהא דאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה פכ"ד) שאבן שבה סקלו מי שהיה מחויב על פי בית דין למות בסקילה, וכן העץ שנתלה עליו - עתידים ליתן את הדין. ומבאר כי מהאי טעמא היו הסנהדרין מתענים ביום שהרגו את הנפש (כדאיתא בסנהדרין סג.) כדי לכפר על נפשותיהם, ואע"פ שמצוה יש לב"ד לדון ולהרוג מי שמחויב בדבר, אך סוף סוף ציערו נפש מישראל...

לח. הנה מצינו במכת בכורות שהוצרכו בני ישראל לתת אות על הבתים למשמרת, וכן הוזהרו 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', והטעם הוא כי בשעה שניתנה רשות למשחית אינו מבדיל בין צדיק לרשע, וממילא היה אפשר שגם בני ישראל ינזקו ויהרגו ח"ו על ידי המשחית על כן נצרכו לשמירה מלעילא. הקשה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע, אם כן מדוע לא מתו כל המצריים במכת בכורות - אף אלו שאינם בכורים, כי הגם שלא נגזרה הגזירה אלא על הבכורות, מכל מקום אין המשחית מבדיל ביניהם. ותירץ, שזכות גדולה עמדה להם למצריים, שהרי השאלו את בני ישראל כלי כסף וכלי זהב, זכות זו של וותרנות בממונם ועשיית חסד עמדה להם כתריס בפני הפורענות. מכאן נראה, שאפילו רשע גמור כאותם המצריים ניצול ממוות לחיים ע"י החסד והוותרנות.

לט. טללי תחיה מצינו בספה"ק 'שפת אמת' זי"ע (בא תרמ"ח) כי הקב"ה הקדים לנו גלות מצרים וגאלנו משם להיות הסיפור ביציאת מצרים במקום היסורין שעל האדם לעבור, וכשם שאמרו חז"ל (מנחות קי:) 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה' כן הוא בפרשיות סיפורי יציאת מצרים שהעוסק בהם כאילו עבר עליו הגלות. וכן ייאמר לדורות עולם עד לדורנו אנו כהיום, בראות אדם מישראל שצרה באה עליו, יקרא ויתבונן באלו הפרשיות, וממילא יחשב כאילו כבר עבר את הגלות, ויפטר מן הצרה ומן הצער. וביאור הדבר, מכיוון שפרשיות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא.